

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων

ΤΟΜΟΣ Γ

Πολιτισμός και Εκπαίδευση

Ε. ΓΛΥΤΣΗ
Α. ΖΑΦΕΙΡΑΚΟΥ
Γ. ΚΑΚΟΥΡΟΥΧΡΟΝΗ
Δ. ΠΙΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΣΟΛΑΚΗ

Σημείωση: Οι εικόνες οι οποίες έχουν περιληφθεί στον παρόντα τόμο χρησιμοποιούνται για καθαρά εκπαιδευτικούς σκοπούς και υποκαθιστούν την προβολή εικαστικού υλικού στο πλαίσιο μιας διάλεξης. Παρατίθενται μόνο για προσωπική χρήση των φοιτητών του ΕΑΠ και συνοδεύονται από αναφορά της πηγής ή/και του δημιουργού τους. Οι εικόνες έχουν αναπαραχθεί σε τέτοιο μέγεθος, ώστε να είναι ευκρινές το συνολικό περιεχόμενό τους.

Απαγορεύεται η ανατύπωση και κάθε μορφής αναπαραγωγή του παρόντος τόμου, ο οποίος προορίζεται αποκλειστικά για τη διδασκαλία και τις εξετάσεις των φοιτητών του ΕΑΠ. Διανέμεται δωρεάν μόνο στους δημιουργούς του διδακτικού υλικού, στους εγγεγραμμένους φοιτητές του ΕΑΠ και στο αντίστοιχο διδακτικό προσωπικό και δεν διατίθεται προς πώληση.

ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

Πολιτισμός και Εκπαίδευση

Copyright © 2002
Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Οδός Παπαφλέσσα & Υψηλάντη, 26222 Πάτρα
Τηλ.: (0610) 314094, 314206, Φαξ: (0610) 317244

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
του Τόμου
Πολιτισμός και Εκπαίδευση

Ακαδημαϊκή Υπεύθυνη της Θεματικής Ενότητας
Ματούλα Σκαλτσά

Επιμέλεια Έκδοσης
Αγγελική Βελοπούλου

Συγγραφή	Κριτική Ανάγνωση
Δέσποινα Πικοπούλου-Τσολάκη	Ματούλα Σκαλτσά/Κλεονίκη Νικονάνου
Γεωργία Κακούρου-Χρόνη	Νίκη Ψαρράκη-Μπελεσιώτη
Αίγλη Ζαφειράκου	Νίκη Ψαρράκη-Μπελεσιώτη
Δέσποινα Πικοπούλου-Τσολάκη/Ελενα Γλύτση	Ματούλα Σκαλτσά

Επιμέλεια στη Μέθοδο της Εκπαίδευσης από Απόσταση
Μόιρα Χιλ

Γλωσσική Επιμέλεια
Ευαγγελία Σωτηροπούλου

Φιλολογικός Έλεγχος
Παναγιώτα Διδάχου

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
Άρτεμις Γλάρου

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Χρύσα Τσάμη

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού
και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ/1997-2002

ISBN: 960-538-435-3

*Σύμφωνα με τον Ν. 2121/1993
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων

ΤΟΜΟΣ Γ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΑΤΡΑ 2002

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	13
-----------------	-----------

Μ. Σκαλτσά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Δ. Πικοπούλου-Τσολάκη

Τα μουσεία και το κοινό τους – Κατηγορίες κοινού	15
---	-----------

Σκοπός	15
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	15
Έννοιες-Κλειδιά	15
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	16

Ενότητα 1.1

Το μουσείο χθες, σήμερα, αύριο.....	18
1.1.1 Τι είναι μουσείο;.....	18
1.1.2 Το μουσείο στην πορεία του χρόνου. Κατηγορίες μουσείων	18
1.1.3 Το μουσείο ως χώρος συλλογής, συντήρησης, έρευνας, έκθεσης, μάθησης και αναψυχής	23

Ενότητα 1.2

Το κοινό των μουσείων και των εκθέσεων	33
1.2.1 Η αναγκαιότητα της έρευνας	33
1.2.2 Ποιοι και πόσο συχνά επισκέπτονται τα μουσεία;.....	34
1.2.3 Γιατί οι άνθρωποι επισκέπτονται τα μουσεία;.....	42
1.2.4 Γιατί οι άνθρωποι ΔΕΝ επισκέπτονται τα μουσεία;	42

Ενότητα 1.3

Η κίνηση των επισκεπτών στα μουσεία τα τελευταία χρόνια.....	43
1.3.1 Η περίπτωση της Μ. Βρετανίας	43
1.3.2 Η ελληνική πραγματικότητα.....	43
Σύνοψη.....	49
Παράρτημα	50
Βιβλιογραφία.....	52
CEδηγός για Περαιτέρω Μελέτη	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Δ. Πικοπούλου-Τσολάκη

CE πολιτισμός ως εναλλακτικός τρόπος εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στα μουσεία. Μέθοδοι εξοικείωσης του κοινού με την τέχνη στα μουσεία **57**

Σκοπός.....	57
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	57
Έννοιες-Κλειδιά	57
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	58

Ενότητα 2.1

CE πολιτισμός ως εναλλακτικός τρόπος εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στα μουσεία	59
2.1.1 CE ρόλος του μουσείου σήμερα	59
2.1.2 Το μουσείο ως μέσο επικοινωνίας.....	60
2.1.3 Το μουσείο ως επικοινωνιακό κύτταρο της κοινότητας.....	65

Ενότητα 2.2

Μέθοδοι εξοικείωσης του κοινού με την τέχνη στα μουσεία	70
2.2.1 Ευαισθητοποίηση και προσέλκυση επισκεπτών	70
2.2.2 Η συμμετοχή του κοινού	84

Ενότητα 2.3

Τα εκθέματα ως μέσο παιδείας και αναψυχής.....	91
---	-----------

2.3.1 Τα αντικείμενα (εκθέματα) – Η αισθητική εμπειρία.....	91
2.3.2 Χρησιμοποιώντας τα αντικείμενα	93
2.3.3 Κατασκευάζοντας εκπαιδευτικό υλικό	94
2.3.4 Η πλαισίωση των εκθεμάτων.....	96
2.3.5 Εκθεσιακή και εκπαιδευτική πολιτική	100
Σύνοψη.....	102
Παράρτημα	103
Βιβλιογραφία.....	106
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη	111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Γ. Κακούρου-Χρόνη

Αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα και τέχνες 113

Σκοπός.....	113
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	113
Έννοιες-Κλειδιά	113
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	114

Ενότητα 3.1

Αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα – Ιστορική αναδρομή.....	115
---	------------

Ενότητα 3.2

Η θέση των τεχνών στο αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα σήμερα.....	119
--	------------

Ενότητα 3.3

Τυπική και άτυπη εκπαίδευση	125
--	------------

Ενότητα 3.4

Μέθοδος project	131
------------------------------	------------

Ενότητα 3.5

Σχολείο και μουσείο	139
3.5.1 Προτάσεις προσέγγισης.....	140
3.5.2 Η περιπέτεια της μάθησης στο μουσείο.....	141
3.5.3 Η δομή της επίσκεψης	143

Σύνοψη	146
Παράρτημα	147
Βιβλιογραφία	151
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη	155

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

A. Ζαφειράκου

Αρχές, μέθοδοι και τεχνικές οργάνωσης εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μουσεία 157

Σκοπός	157
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	157
Έννοιες-Κλειδιά	157
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	157

Ενότητα 4.1

Εκπαιδευτικά προγράμματα στα μουσεία: αρχές οργάνωσης και παιδαγωγικές πρακτικές	161
Σκοπός	161
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	161
Έννοιες-Κλειδιά	161
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	161
4.1.1 Τι είναι μουσειακή εμπειρία;	164
4.1.2 Η διαπολιτισμική διάσταση της μουσειακής εμπειρίας.....	167
4.1.3 Εκπαιδευτικές θεωρίες για τα μουσεία.....	170
4.1.4 Σύνοψη αρχών για τον σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος	174
4.1.5 Τεχνικές σχεδιασμού ενός εκπαιδευτικού προγράμματος	175
Σύνοψη Ενότητας.....	185

Ενότητα 4.2

Εκπαιδευτικά προγράμματα σε συνεργασία σχολείων και μουσείων: επικοινωνιακή διάσταση	186
Σκοπός	186
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	186

Έννοιες-Κλειδιά	186
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	187
4.2.1 Η επικοινωνία μεταξύ σχολείου και μουσείου	188
4.2.2 Αξίες και αναπαραστάσεις των μελών του μουσείου και του σχολείου.....	191
4.2.3 Πρακτικά ζητήματα που ανακύπτουν από τη συνάντηση σχολείου-μουσείου	194
4.2.4 Παρατήρηση μιας σχολικής τάξης σε ένα μουσείο με εκπαιδευτικό πρόγραμμα.....	197
4.2.5 Προετοιμασία και σχεδιασμός της συνεργασίας σχολείου-μουσείου	198
4.2.6 Όταν το σχολείο επισκέπτεται το μουσείο	200
Σύνοψη Ενότητας.....	203
Παράρτημα	204
Βιβλιογραφία.....	210
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη	214

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Δ. Πικοπούλου-Τσολάκη, Ε. Γλύτση

Τέχνη και άτομα με ειδικές ανάγκες 215

Σκοπός	215
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	215
Έννοιες-Κλειδιά	215
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	216

Ενότητα 5.1

Η νομική κατοχύρωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες.....219

5.1.1 Οι Πρότυποι Κανόνες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την Εξίσωση των Ευκαιριών για τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες.....	219
5.1.2 Η κατοχύρωση των ΑΜΕΑ στις ΗΠΑ.....	221
5.1.3 Η κατοχύρωση των ΑΜΕΑ στην Ευρώπη και στη Μ. Βρετανία	221
5.1.4 Η κατοχύρωση των ΑΜΕΑ στην Ελλάδα.....	223

Ενότητα 5.2

Οι πολιτιστικοί οργανισμοί ανοίγουν τις πόρτες τους στα ΑΜΕΑ 226

5.2.1 Προσέγγιση του φυσικού χώρου	226
5.2.2 Διαρρύθμιση εσωτερικών χώρων και εργονομία εγκαταστάσεων.....	228
5.2.3 Λειτουργία	230
5.2.4 Πολιτιστικές εκδηλώσεις «παραστασιακού» χαρακτήρα: παρακολούθηση θεατρικών έργων, ταινιών ή συναυλιών.....	237
5.2.5 Συμπεριφορά έμφυχου δυναμικού.....	238

Ενότητα 5.3

Πολιτιστικοί οργανισμοί και ΑΜΕΑ: αποτίμηση της μεταξύ τους συνεργασίας	241
5.3.1 Τα οφέλη των ΑΜΕΑ από το «άνοιγμα» των πολιτιστικών οργανισμών.....	241
5.3.2 Τα οφέλη των πολιτιστικών οργανισμών από την προσέγγιση των ΑΜΕΑ.....	242

Ενότητα 5.4

Οι ελληνικοί πολιτιστικοί οργανισμοί και τα ΑΜΕΑ	244
5.4.1 Η παρούσα κατάσταση.....	244
5.4.2 Προτάσεις για την αναβάθμιση της πρόσβασης των ΑΜΕΑ στους ελληνικούς πολιτιστικούς οργανισμούς	248
Σύνοψη	250
Παράρτημα 1.....	251
Παράρτημα 2.....	254
Βιβλιογραφία.....	255
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	259
Κατάλογος Εικόνων	261

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στον τόμο Γ (*Πολιτισμός και Εκπαίδευση*) της παρούσας Θεματικής Ενότητας και αφού ήδη έχουν εξεταστεί τόσο το πλαίσιο μέσα στο οποίο ασκείται η πολιτιστική διοίκηση στην Ελλάδα και στην Ευρώπη όσο και οι διαφοροποιήσεις της έννοιας του μουσείου, στη βάση κυρίως της εκπαιδευτικής του διάστασης, αναλύονται ειδικότερα θέματα τα οποία θα κληθεί να αντιμετωπίσει ο μελλοντικός μάνατζερ πολιτισμού.

Στο κεφάλαιο 1 («Τα μουσεία και το κοινό τους – Κατηγορίες κοινού»), έπειτα από μια συνοπτική περιγραφή της ιστορικής εξέλιξης των μουσείων και των κατηγοριών τους, περιγράφονται με συντομία οι βασικές λειτουργίες τους, που είναι αρχικά οι διαδικασίες απόκτησης των αντικειμένων για τη συγκρότηση και τον εμπλουτισμό των συλλογών των μουσείων, καθώς και η συντήρησή τους. Στη συνέχεια ακολουθεί η απαραίτητη τεκμηρίωσή τους, ώστε να είναι δυνατή η έρευνα για την ενδεδειγμένη έκθεση και ερμηνεία τους για τον επισκέπτη. Στο κεφάλαιο αυτό, ακολούθως, επισημαίνεται η αναγκαιότητα της έρευνας για το κοινό των μουσείων και προσδιορίζονται οι λόγοι για τους οποίους αυτό πληροφορείται σχετικά και επισκέπτεται ή δεν επισκέπτεται τα μουσεία. Τέλος, δίνονται στατιστικά στοιχεία για τους αριθμούς των επισκεπτών στα μουσεία συγκρίνοντας αντίστοιχες πληροφορίες για τα μουσεία στην Ελλάδα και στη Μεγάλη Βρετανία.

Στο κεφάλαιο 2 («Ε πολιτισμός ως εναλλακτικός τρόπος εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας στα μουσεία. Μέθοδοι εξοικείωσης του κοινού με την τέχνη στα μουσεία»), και με αναφορά στον κοινωνικό ρόλο του μουσείου, αναπτύσσεται η επικοινωνιακή του διάσταση και αναλύονται οι τρόποι (ελκυστικότητα και προσπελασιμότητα κτιρίου, προσβασιμότητα κοινού, δημόσιες σχέσεις, διαφήμιση, σύλλογοι φίλων, ενημέρωση, υποδοχή, γενικότερη εκπαιδευτική πολιτική και κατάλληλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με σχετικό υλικό κ.λπ.) με τους οποίους αυτό μπορεί να ανταποκριθεί σε δύο από τους βασικούς όρους ύπαρξής του: την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία του κοινού.

Στο κεφάλαιο 3 («Αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα και τέχνες») επιχειρείται μια διαχρονική αναδρομή στην ιστορία της εκπαίδευσης στην Ελλάδα από τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους, τονίζοντας τη σοβαρή καθυστέρηση στη σύνδεση του αναλυτικού σχολικού προγράμματος με τις τέχνες. Στη συνέχεια περιγράφονται οι δυνατότητες που προσφέρει η επικοινωνία του μουσείου με το σχολείο ως διαδικασία άτυπης εκπαίδευσης και προτείνεται τόσο μια ενδεικτική μέθοδος (μέθοδος project) για την επίτευξη της επικοινωνίας αυτής όσο και κάποια παραδειγματική τεχνική για την οργάνωση ενός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος.

Το κεφάλαιο 4 («Αρχές, μέθοδοι και τεχνικές οργάνωσης εκπαιδευτικών προγραμμάτων») αναφέρεται διεξοδικότερα στον χαρακτήρα της μουσειακής εκπαίδευσης και στις σημαντικές αλλαγές αντίληψης για τον ρόλο της, που σημειώθηκαν αρχικά στη δεκαετία του '60, στην ποσοτική πύκνωση στις δεκαετίες του '70 και του '80 ως τη συνειδητοποίηση του ιδιαίτερου ρόλου της μουσειακής εκπαί-

---

δευσης και της διαπολιτισμικής της διάστασης στην κοινωνία κατά τη δεκαετία του '90. Ακολουθούν οι θεωρίες περί μουσειακής εκπαίδευσης και σημειώνονται, με βάση τρεις Μελέτες Περίπτωσης (case-studies) διεξαγωγής εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσεία, οι τεχνικές για τον σχεδιασμό ενός μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος. Στη συνέχεια εξετάζονται οι βασικές αρχές της επικοινωνίας μουσείου και σχολείου, καθώς και οι παράμετροι που την επηρεάζουν, ενώ περιγράφονται οι τεχνικές για την παρατήρηση μιας σχολικής τάξης στο πλαίσιο εκπαιδευτικού προγράμματος σε μουσείο. Τέλος, επισημαίνονται τα απαραίτητα στάδια για μια επιτυχημένη εκπαιδευτική και επικοινωνιακή συνεργασία μουσείου και σχολείου.

Το κεφάλαιο 5 («Τέχνη και άτομα με ειδικές ανάγκες»), το τελευταίο του τόμου αυτού, ασχολείται με ειδικές κατηγορίες κοινού, όπως τα άτομα με ειδικές κινητικές ανάγκες ή προβλήματα όρασης ή νόησης, οι ηλικιωμένοι και άλλες κατηγορίες ατόμων που χρήζουν ιδιαίτερης φροντίδας. Έμφαση δίνεται στην προσοχή που πρέπει να επιδείξουν όσοι καλούνται να διαχειριστούν τον πολιτισμό και την απρόσκοπτη διάχυσή του. Η νομική κατοχύρωση της πρόσβασης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) σε πολιτιστικούς χώρους εξετάζεται στο πλαίσιο του ΟΗΕ, στις ΗΠΑ, στη Μεγάλη Βρετανία και στην Ελλάδα. Διερευνώνται οι τρόποι με τους οποίους οι πολιτιστικοί οργανισμοί μπορούν να υποδεχτούν τα άτομα αυτά (διαρρύθμιση εσωτερικών χώρων, εργονομικά μεγέθη, ειδικές εκθέσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα κ.ά.) και τονίζονται τα οφέλη που προκύπτουν από μια τέτοια «υποδοχή» όχι μόνο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες αλλά και για τους πολιτιστικούς οργανισμούς. Τέλος, παρουσιάζεται η ελληνική πραγματικότητα και προτείνονται τρόποι μεγαλύτερης και καλύτερης προσβασιμότητας των ΑΜΕΑ στους χώρους πολιτισμού.

*Ματούλα Σκαλτσά
Ακαδημαϊκή Υπεύθυνη
της Θεματικής Ενότητας*